

A TASZ gyöngyöspatai eseményekről készített árnyékjelentésének összefoglalója

A kétharmados kormánypárti többséggel működő magyar országgyűlés június 7-én közzétett határozatával felállított egy eseti bizottságot a gyöngyöspatai események vizsgálatára. Annak ellenére, hogy a határozat címe és preambuluma alapján a bizottság rendeltetése az egyenruhás bűnözés hátterének feltárása és felszámolásának elősegítése, a határozatban meghatározott kilenc bizottsági feladtból öt (!) a gyöngyöspatai romák Vöröskereszt általi “utaztatásának” és Richard Field amerikai üzletember szerepének firtatására vonatkozik. A határozat az ötvenes évek koncepciók pereinek irataira emlékeztető módon prejudikál, amikor többek között kimondja: *“A bizottság feladata annak megállapítása, hogy ki és miért állította valótlanul azt a Vöröskereszt által hosszú ideje szervezett akcióról, hogy a gyöngyöspatai romák helyszínről történő evakuálása zajlik, mi volt ezen pánikkeltés oka és célja”*.

A TASZ álláspontja szerint a Bizottság feladata a Vöröskereszt akciója kapcsán legfeljebb annak megállapítása lehetne, hogy valóban volt-e oka a gyöngyöspatai romáknak a félelemre és a menekülésre. A határozat azonban előzetesen és nyíltan eldönti ezt a kérdést, miközben önmagával ellentmondásba kerülve több helyen elismeri, hogy közbiztonsági tevékenységet jogellenesen szervező, kihívóan közösségellenes magatartást tanúsító egyenruhás csoportok voltak jelen a Heves megyei településen a kérdéses időben.

A TASZ munkatársai az események idején rendszeresen jelen voltak Gyöngyöspatán, így akkor is, amikor a Húsvét hétvégét megelőző kedden (2011. április 19-én) Richard Field ott járt, és a helyzet súlyosságát látva és a romák menekülésre irányuló kérését meghallva a Vöröskereszt segítségét kérte. Jelen árnyékjelentésben egybegyűjtött – részben saját terepmunkánkon, részben média híreken alapuló - tények, információk egyértelműen alátámasztják azt a megalapozott félelemérzetet, amely a gyöngyöspatai roma asszonyok és gyermekek elszállításához vezetett Húsvét hétvégén.

Árnyékjelentésünk az eseményekre, tényekre koncentrált tekintettel arra, hogy az egyenruhás és egyéb félelemkeltő csoportok tevékenységével kapcsolatos jogi álláspontunkat már korábban kifejtettük¹.

¹ Ld. <http://tasz.hu/romaprogram/tasz-jogi-allasfoglalasa-szelsoseges-szervezetek-kozelmultbeli-megfelemlito-tevekenysege>
<http://tasz.hu/romaprogram/azonnali-intezkedeseket-surget-tasz-gyongyospatai-helyzet-miatt>
<http://tasz.hu/romaprogram/szelsoseges-terror-es-allami-tetlenség-gyongyospatan>
<http://tasz.hu/romaprogram/civil-szervezetek-levele-belugyminiszterhez-gyongyospatai-helyzet-kapcsan>

Az árnyékjelentés I. fejezetében időrendi sorrendben vázoljuk az eseményeket 2011. március 1-től, a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület gyöngyöspatai bevonulásától az április 26-i tömegverekedésig. Részletesen ismertetjük a március 6-i Jobbik demonstráción történeteket, az összes elhangzott beszéd teljes írott változatát a 2. számú melléklet tartalmazza. A március 1. és 16. közötti történések szemléltetésére a 3. számú mellékletben szó szerint közöljük a TASZ munkatársai által 2011. március 17-én a roma lakosok körében felvett panaszok egy részét. Ismertetjük a gyöngyöspatai roma asszonyok és gyermekek Vöröskereszt által történt elszállításának okát és körülményeit, továbbá az április 26-i tömegverekedés előzményeit.

Az árnyékjelentés II. fejezetében áttekintjük a Gyöngyöspatán „járőrözött” szélsőséges szervezetek és vezetőik előéletét, a szervezetek egymáshoz és a Jobbikhoz való kapcsolatát azt igazolandó, hogy mind a Szebb Jövőért Polgárőr Egyesület (SZJPE), mind a Véderő, mind a Betyársereg szélsőjobboldali, extrémista csoportosulások, amelyek ideológiai háttérében a cigányellenesség, a magyarság védelme az „idegenekkel szemben”, retorikájában pedig a „cigánybűnözés” miatt tarthatatlan közbiztonsági állapotok központi helyet foglalnak el.

A TASZ álláspontja szerint a bemutatott szélsőséges szervezeteken túl a gyöngyöspatai eseményekért, a romákat ért jogsérelmekért a kormány, azon belül a belügyi vezetés és a rendőrség tehető felelőssé, tekintettel arra, hogy nem akadályozták meg sorozatos jogsértések bekövetkezését. Ezért az árnyékjelentés III. fejezetében ismertetjük és értékeljük a kormányzati és rendőrségi reakciókat.

Ennek körében az alábbi fontos megállapításokat tartalmazza az árnyékjelentés:

A TASZ álláspontja szerint a gyöngyöspatai helyzet kapcsán a kormány képviselői jelentős késedelemmel szólaltak meg. A kormánynak egyrészt politikai és erkölcsi kötelessége lett volna március elején, a „járőrözés” kezdetén megfelelő szinten minél szélesebb nyilvánosság előtt elítélni az állam erőszakmonopóliumának megkérdőjelezését, másrészt a későbbiekben fokozottan ellenőriznie kellett volna a helyi rendőri munkát és azt, hogy a megfelelő jogi eljárásokat megindították-e.

A tényszerűen ismertetett kormányzati reakciók alapján megállapítjuk, hogy a belügyminiszter és más kormányzati képviselők, pl. Szijjártó Péter miniszterelnöki szóvivő kommunikációjában - akárcsak az eseti bizottságot felállító országgyűlési határozat tartalmában - nyilvánvaló ellentmondás volt tetten érhető. Egyfelől hangsúlyozták, hogy Gyöngyöspatán rend van és a cigányoknak nincs mitől félniük, tehát csak „üdülni” mentek, másfelől üzenték a szélsőségeseknek, hogy a rendfenntartás kizárólag az állam joga és a kormány véget vet annak, hogy egyesek ennek leple alatt próbáltak másokat fenyegetni.

Joggal tesszük fel tehát a kérdést: ha a kormány által is elismerten egyes személyek illetve csoportosulások megkérdőjelezték az állami erőszakmonopólium kizárólagosságát, és embereket fenyegettek, akkor milyen alapon lehetett azt állítani, hogy Gyöngyöspatán a rendőrség fenntartja a rendet és a roma kisebbséghez tartozóknak nincs mitől félniük?

Továbbá, a miniszterelnöknek a TV2 Frizbi című műsorában május 1-én elhangzott, az árnyékjelentésben idézett mondatai nyilvánvalóvá teszik, hogy a kormányzat tudatosan, politikai megfontolások alapján, és nem az alkalmazható jogszabályok híján nem lépett fel korábban az egyenruhás ál-rendfenntartókkal szemben.

Tekintettel arra, hogy a TASZ május 10-én nyilvánosságra hozott jogi állásfoglalása az események jogi szempontú értékelését és a rendőrség mulasztásait részletesen tartalmazta, ezért ezekről csak röviden, összefoglalva szól az árnyékjelentés.

Ennek körében megállapítjuk: a rendőrségnek az energiáit nem közlekedési szabálysértések szankcionálására, hanem a településen jelenlévő gyűlölet-csoportok tagjai által elkövetett, a társadalomra veszélyesség szempontjából jóval súlyosabb, esetenként büntetőjogilag szankcionálható cselekmények megelőzésére, felderítésére, az eljárások megindítására kellett volna használnia.

A nyilvánosság előtt a két hónap során lényegében két olyan rendőri intézkedés jelent meg, amely az egyenruhások tevékenysége elleni fellépés jegyében zajlott, ezek egyike sem köthető a márciusi gyöngyöspatai "járőrözéshez". A SZJPE egyes tagjai ellen Hajdúhadházon és a véderősök ellen április 22-én Gyöngyöspatán indított szabálysértési eljárások kapcsán árnyékjelentésünkben megállapítjuk, hogy a látványos rendőri intézkedések egyértelműen a belügyminiszter határozott utasításának végrehajtásaként születtek, azonban a rendőri jogalkalmazás hiányosságairól tanúskodtak.

Mind az elhibázott, mind az elmulasztott rendőri intézkedések azt a nyilvános üzenetet hordozták a szélsőségesek számára, hogy tevékenységük jogszerű volt. Az, hogy a fenti két esetben született felmentés nem vonatkozott a "járőrözés" egészére, a társadalom többsége számára ugyanis nem vált világossá.

Ugyanakkor a bírói döntések megalapozottságáról – a pontos elkövetési magatartások és a bírói végzések ismeretének hiányában – sem a hajdúhadházi, sem a gyöngyöspatai esetben nem tudunk állást foglalni, ezért nem zárható ki a téves, tehát az előzményeket és a körülményeket nem teljes körűtekintéssel értékelő bírói jogalkalmazás sem.

A médiában erősen megjelenő két szabálysértési eljárást a rendőrség belügyminiszteri utasításra indította, ami szintén egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a belügyi vezetés későn cselekedett: ha ugyanis Hajdúhadházon a Belügyminisztérium szerint a járőrözéssel megvalósulhatott a garázdaság szabálysértése, akkor ennek Gyöngyöspatán márciusban fokozottan fel kellett volna merülnie.

A TASZ terepmunkásai március 17-én gyöngyöspatai roma lakosoktól vettek fel panaszokat, ezek alapján a három legsúlyosabb esetben feljelentést tettünk a roma sértettek képviselőiben ismeretlen tettesek ellen közösség tagja elleni erőszak és más bűncselekmények miatt.

Az árnyékjelentésben részletesen ismertetjük, hogy hogyan kezelte a rendőrség ezeket az ügyeket, ami tökéletesen szemlélteti a magyar rendőri jogalkalmazás súlyos hiányosságait és az alulminősítés problematikáját a gyűlölet-bűncselekmények

vonatkozásában, amire a TASZ évek óta igyekszik felhívni az állam illetékeseinek figyelmét.

Az árnyékjelentés végén kifejtjük álláspontunkat a “Gyöngyöspata-Bizottságot” felállító országgyűlési határozatban a Bizottság számára meghatározott feladatokról.

Mivel a Vöröskereszt tényekkel bizonyíthatóan azért szállította el a romákat, mert eluralkodott köztük a félelemérzet, kimondjuk, hogy az országgyűlési határozatban meghatározott feladatok közül csak azokat tartjuk legitimnek, amelyek a politikai pártok, a képviselőcsoportok felelősségét firtatják, illetve amelyek az egyenruhás bűnözés hátterének felderítését és felszámolását célozzák.

Az országgyűlési határozat komoly hiányossága ugyanakkor, hogy nem írja elő a kormányzat felelősségének vizsgálatát és a megfelelő konzekvenciák levonását.

A működő jogellenes csoportok törvényes felszámolásának elősegítése érdekében anyagunk végén az alábbi ajánlásokat fogalmazzuk meg:

1. A TASZ álláspontja szerint a hazánkban a romákkal szembeni magas fokú előítéletesség és diszkrimináció, valamint az állampolgárok ellen etnikai hovatartozásuk miatt elkövetett erőszakos cselekmények csökkentése érdekében elengedhetetlen, hogy a kormány minden esetben késlekedés nélkül és egyértelműen ítélje el a megkülönböztetés minden formáját.
2. A kormány dolgozzon ki cselekvési tervet egy esetleges jövőbeli, a gyöngyöspataihoz hasonló helyzet kezelésére, illetve annak megelőzésére.
3. A TASZ megítélése szerint Magyarországon a gyűlölet-bűncselekményekkel kapcsolatos jogalkalmazás terén súlyos hiányosságok tapasztalhatók (rendszeres alulminősítés, a nyomozóhatóságok iránti bizalmatlanság miatti magas fokú látencia, releváns adatok hiánya). Ezért ismételten kérjük, hogy nemzetközileg vállalt kötelezettségeinkkel összhangban kerüljön kidolgozásra a gyűlölet-bűncselekmények minősítésére és nyomozására vonatkozó eljárási protokoll.
4. A 3. pontban említett eljárási protokoll azonban önmagában nem elegendő a jogalkalmazás súlyos hiányosságainak megszüntetésére: rendkívül fontos, hogy a rendőrség illetékesei a protokoll tartalmának átadására irányuló képzésben részesüljenek, és a rendőrségi jogalkalmazás megfelelő szintű szakmai ellenőrzés alatt álljon.
5. Megfontolandó a rendőrség szervein belül külön egység létrehozása a gyűlölet-bűncselekmények nyomozására.
6. Biztosítani kell, hogy a rendőrség illetékesei megfelelő képzést kapjanak a gyülekezések jogszerűségének illetve jogellenességének megítélése vonatkozásában.
7. Meg kell vizsgálni a hatályos jogszabályi környezetet. Amennyiben – többek között nemzetközi összehasonlítás alapján – a gyűlölet-csoportok tevékenységei miatt szükségesnek mutatkozik például a büntető törvénykönyv módosítása, úgy arra kizárólag alapos és széleskörű szakmai konzultációt követően szabad sort keríteni.
8. A jogalkalmazási és jogalkotási kérdések megvitatásába vonják be a témában jártas civil szervezeteket.